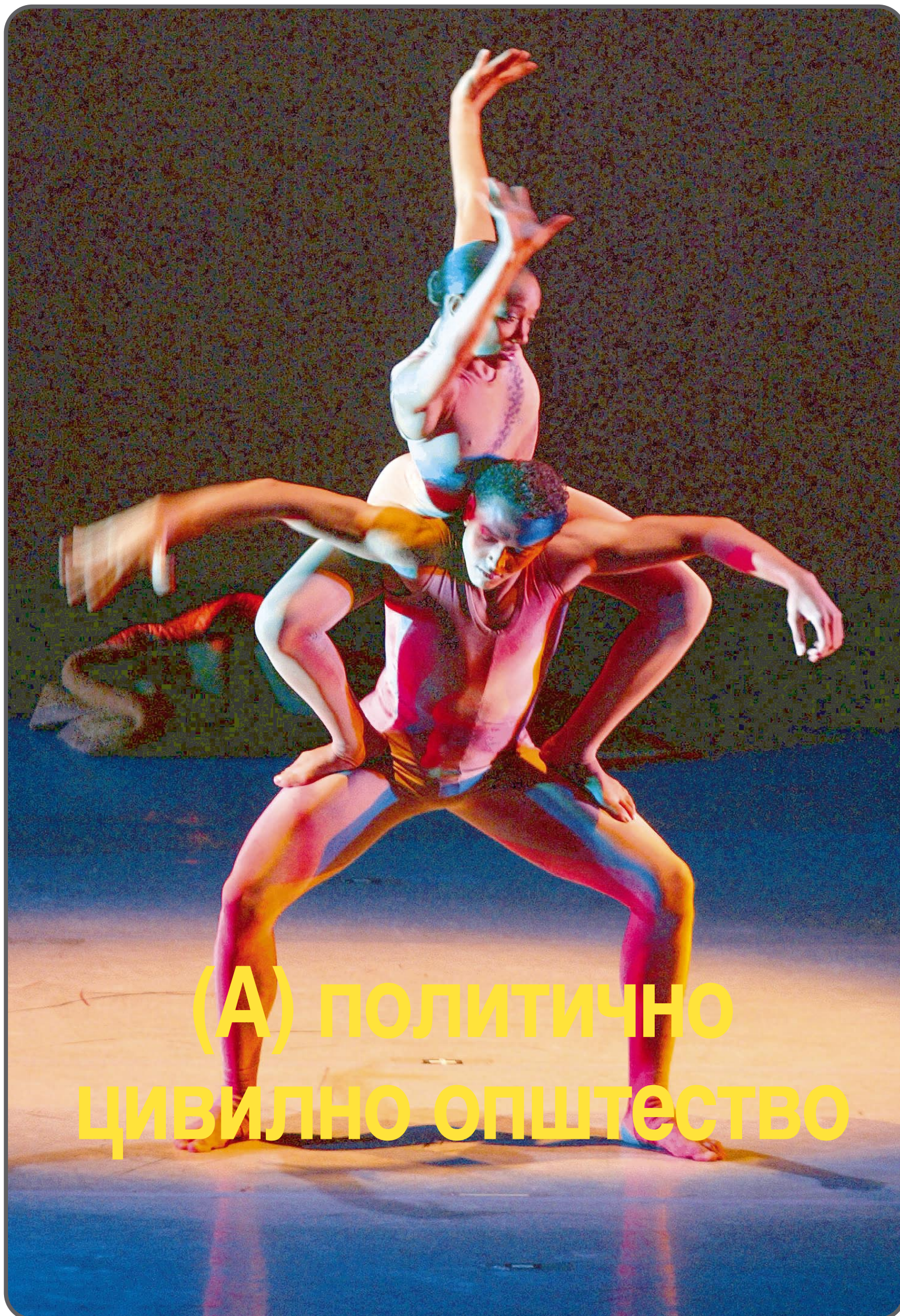




# МОКТА Е

## ВО НАРОДОТ

ОКТОМВРИ 2003



**(А) ПОЛИТИЧНО  
ЦИВИЛНО ОПШТЕСТВО**



Сашо Мацановски –  
Трендо автор  
на серијалот „Трендоленд“

**Трендоленд е посебна  
територијаво која не  
се фермаат туѓите закони**

---

Кога „нашите“  
го бранат Сараво

**Дас ист Валтер**

---

Истражување за вредносните  
системи и животни ори-  
ентации кај средношколците

**Младите ни се  
дезориентирани**

---

Разговор со Јан Хаверкамп,  
директор за кампањи  
на Гринпис во Чешка

**Некои сакаат луѓето  
да ги направат глупави**

Кампањата за предавање на  
оружјетопроследена и со  
музички карван

**Гитари наместо  
калашникови**



Кога „нашите“ го бранат Сараево

# Дас ист Валтер

ДЕЈАН ГЕОРГИЕВСКИ

Еве, бандо, веќе трета недела почнува откако сум Сараевчанин, ама почнува да ми станува жал. Зошто? Па, ако ништо друго, почнува сезоната на пастрмајлии, а со тоа и националниот спорт на Источна Македонија. Чии се подобри, штипските или светиниколските, или можеби Пробиштип и Кратово имаат што да кажат на тоа поле?

Втора причина е, се разбира, што сè уште не го разбираам културно-забавниот живот овде, односно, која политичка партија заслужува само иронија, а по која може да се лупа и со сарказам. Што би користел за меѓународните претставници, тоа сè уште не знам. Само знам дека овде е убаво, и надвор снежи како во бајка додека го пишувам ова.

Попат, точно е, изгледа, дека сум баксуз невиден. Ја само што се доселив, умре Изетбеговиќ. Исто ко на времето Тито. Ај што му се собраа на последната молитва 200.000 луѓе (средна големина од различните новински извештаи) и цел еден самит (за оние што љубат тавтологији, самит на врвот) на светски водачи, лидери и друга крупна и ситна боранија, новините ништо друго и не пишуваа последниве недела дена. Алија оваков, Алија онаков. Спасител на Босна, уривач на Југославија, исламски фундаменталист, прагматичен световен лидер и претседател на сите Босанци. А Претседателството не успеа ни да

се согласи да му прогласи Ден на жалост. Српскиот претставник Паравац, горд на своето четничтво и четничко потекло, одби да даде подршка за такво нешто. Така ти е тоа во консензуалната демократија. Со фаволот тикви садиш и сам во дупката паѓаш, нормално.

Нормално, „Дневни Аваз“ и „Љилан“ се концентрираа на неговата воена улога, и на напорите да ја одбрани Босна, а и Херцеговина, од распадат во граѓанска војна поттикната од надворешна агресија. „Ослобођење“, „Слободна Босна“ и „Дани“, од друга страна, тоа не го забораваат, но потсетуваат на тоа дека и Алија, следејќи го примерот на Дејтонските ортаци, брзо брзо тргна кон сè поголема исламизација на муслиманскиот дел од оваа напатена земја, следејќи ги инструкциите кои му ги има дадено Алија Изетбеговиќ, авторот на „Исламската декларација.“ За тоа каква е Босна по Дејтон, корумпирана, полна со армии, татови и лопови на власт, и исти такви кои ја чекаат својата шанса во опозиција, ич да не говорам. Дежа ви, се нагледав јас такви работи и во Македонија.

Е, сега, СДА е пред мака, оти прво, се бара наследник за Алија на чело на партијата, исто ко кај нас за Љубета во ВМРО на времето, и второ, искуствата на сличните партии по заминувањето на неприкосновените лидери во останатите земји од регионот не им идат во прилог. Чао власт, чао избори, ајде во реорганизација.



Инаку, решив малку да бидам патриот и да ја погледнам „Антигона“ на Битолскиот Народен Театар, која гостува на овогодинашният МЕСС. Исто како дома, нели. Јас и мојот билет се нацртавме пред театарот во девет и пол, смрзнувајќи се со уште дваесетина љубители, и кога дојде десет, не пуштија внатре. Немало место! Па ко-

Кажи нешто ново, Кризна Групо, зашто кога сме кај полицијата, нејзе пред сите реформи и фалат малку поосновни познавања од сопствената дејност

га влегоа сите тие луѓе, кога претставата и беше најавена за десет? Цабје ја мислев дека ќе морам нешто да се прилагодувам, да менувам навики. Море сè е исто, само овде има повеќе снег, и паѓа порано.

Ех, си мислам, а да сум долу, па да си набавам набрзина, додека сè може, едно два три нелегални „бумби и леволвери“, па да се кажам бивш кумита и гордо да ги предадам на Благоја Војвода. Па со трите лоза, може нема автомобилот да го земам, ама белки ќе капне некоја награда. Па кога ќе ме праша Цамбазов, на што се

должи мојот успех, ќе блејам у камера поздравувајќи ги сите од Дедомразово до осмо колено наназад, со акцент на учителката до четврто.

Гледам, МКГ повторно јава. Машала, машала. Де „Конкордија“ не требала да си оди, де полицијата не била подготвена за ова, за она... Полицијата не била реформирана. Ја мајката!

Кажи нешто ново, Кризна Групо, оти тоа знаеме. Само, кога сме кај полицијата, нејзе пред сите реформи и фалат малку поосновни познавања од сопствената дејност. На пример, ако дозволувате, ја би и предложил да се посети на езотеричната вештина наречена апсење. Кој згрешил, молам, нека свири клавир крстраце. Таква реформа да видиме малку, а...

Ах, што било убаво да си дијаспора. Дури и Тоше и Каролина ти е кеф да ги видиш на телевизија, а ги има поприлично. Само, ми недостасува што немам доволно информации кој со кого е. Навистина, да не се смири Каролина со Гроздан, а ја да не знам тука, што би било неоправдано.

А сега, пред да ви кажам довидување: ако случајно им текне на македонските кино-дистрибутери да го донесат „Гори ватра“ на Пјер Жалица во Скопје, па и пошироко, задолжително да го погледнете. Ке одморите малку од разноразни матрикси и терминатори, а белким сега и Шварц ќе се одморат, откако стана губернатор. Филмот е просто одличен. А за Шварц, сакав нешто да кажам, ама останав без коментар... Ах, да, сега да видиме дали Ирачани толку ќе се бунат против ослободувањето. Буш секогаш може да му натополи на Арнолда некој топ (додуша од помалите, оти и тој има душа), па овој да ја среди ситуацијата за сат и половина или два. Секако, најмалку во две продолженија, оти Хејл бе бацк!

Се поголем број граѓани ја бараат правдата преку институцијата Омбудсман

## Народниот правобранител - на страната на граѓаните

ДАНИЕЛА ТРПЧЕВСКА

Костадин Грековски, како совесен граѓанин на оваа држава редовно си ги наплаќал телефонските сметки, сè до март 2002 година, кога добил висока сметка од 7.415 денари, која ја платил. Но, кога побарал листа на направени разговори, констатирал дека му е заведен и разговор со афричката држава Гвинеја Бисао. Потоа следела жалба до Македонски комуникации со барање да му се вратат парите, бидејќи немало шанса некој од неговото семејство да разговара со Гвинеја Бисао.

Иако долго време чекав, не добив одговор. Потоа поднесов жалба до Организацијата на потрошувачите со акцент, жалбата до Македонски телекомуникации да ми се проследи преку Народниот правобранител. На 13 мај годинава добив писмо од Народниот правобранител кој ме извести дека постапката е завршена, мојата жалба е уважена, парите ми ги вратија и оваа сторија заврши со „хепа енд“, раскажува Грековски, кој својата правда ја истра со помош на Народниот правобранител. Институцијата Омбудсман функционира веќе шест години, востановена е со Уставот и има задача да ги штити уставните и законските слободи и права на граѓаните кога тие ќе им бидат повредени од страна на органите на државната управа и другите организации што имаат јавни овластувања. Улогата на Омбудсманот е заштита на правата на граѓаните тогаш кога надлежните државни органи намерно или немамерно со своите акти и однесување ќе ги повредат правата на граѓаните. Народниот правобранител дејствува кога граѓанинот веќе се обратил до надлежните органи на државната управа и притоа тој орган не презел соодветни законски дејства. Народниот правобранител, Бранко Наумовски вели дека оваа институција е поставена на високо ниво, како четврта власт во земјата, како медијатор, надзорен, превентивен орган кој што бдеа над сите власти, особено над администрацијата. Народниот правобранител е независен, самостоен и деполитизиран орган, а



неговите услуги не се наплаќаат.

Според податоците, годишно во просек се примаат околу 1.500 претставки, а нивниот број од година во година драстично се зголемува. „Бројот на претставки минатата година беше зголемен за 60 отсто, а веќе во септември годинава во однос на лани бројот на жалби е зголемен за 100 отсто“, се укажувањата на Народниот правобранител.

Луѓето до оваа институција се обраќаат за „обични“ барања, како загубени документи, одолговлечена постапка, враќање од шалтер на шалтер, по што стручни лица ќе ги сослушаат и ќе ги упатат на вистинското место. Ама не е мал ни бројот на оние кои што се жалат на неправилности при доделувањето на станови, за случај на тортура, проблеми со добивање на државјанство и редица други. Граѓаните можат да се обратат за каква било повреда на нивните права кога е тоа направено во која било управна постапка пред орган на државната управа или во која било друга постапка пред организа-

ција со јавни овластувања. Граѓанинот може да се жал на некоректен однос на одреден службеник, доколку му се повредени националните чувства, доколку смета дека некој ги пречкорил службените овластувања, како и повреда на правата на пензија, здравствено осигурување, во областа на потрошувачките права и слично.

Според измените и дополнувањата на Законот за Народен правобранител, донесени во септември годинава, предвидени се проширувања на неговите надлежности и овластувања. Па така, направени се организациони промени со кои е предвидено отворање на канцеларии како подрачни единици на Народниот правобранител во неколку центри: Тетово, Кичево, Штип, Струмица, Битола и Куманово, со што се дава можност Народниот правобранител да биде што поблиску до граѓаните. Тука граѓаните ќе можат да ги достават своите претставки без да треба да доаѓаат во централното седиште во Скопје. Исто така Народниот правобранител добива можност да врши посети и увид без претходно одобрение и најава на затворите, полициски и здравствени установи каде слободата на движење е ограничена.

„Доколку од доставената документација, од прибавените информации од подносителот и надлежниот орган утврдиме дека станува збор за повреда на правата на граѓанинот, тогаш до надлежните органи ги упатуваме нашите интервенции во вид на препораки, предлози, сугестии, мислења, укажувања во зависност од повредата на правото, а надлежните органи се должни да постапат по тие препораки, иако во практиката се случува и да не постапуваат по нашите ука-

До Народниот правобранител годишно во просек пристигнуваат околу 1.500 жалби, а нивниот број од година во година драстично се зголемува

жувања“, вели Невенка Крушаровска, заменик народен правобранител.

Одлуките на народниот правобранител и која било негова интервенција се во вид на заклучоци, препораки, мислења, предлози и барања. Доколку тие не се почитуваат, на народниот правобранител му останува да го извести повисокиот орган, а ако и тој не преземе мерки за отстранување на неправилности, тогаш да го извести министерот, па и Владата, а ако и тие органи затајат, тогаш со посебна информација да ги известат Собранието, или пак јавно да го објави случајот во медиумите.

### ПРОЕКТ

#### Промотивна кампања на ОХО и ОБСЕ

Невладината организација ОХО, со поддршка на ОБСЕ во земјава, во текот на годинава работи на проект чија цел е промоција на народниот правобранител и засилување на капацитетите на организацијата за ефикасно и ефективно справување со предизвиците со кои секојдневно се соочува оваа институција. Есенва се спроведува промотивна кампања со цел оваа многу важна институција во политичкиот живот во земјава да и се претстави на јавноста и граѓаните да дознаат дека постои место каде што можат да се обратат кога сметаат дека нивните права се загрозени од страна на државната администрација. Оттука доаѓа и мотото на промотивната кампања - На ваша страна.

Промотивните активности ќе содржат ТВ емисии на МТВ, а ќе бидат организирани и семинари за невладините организации и за државната администрација, со цел зајакнување на нивната соработка и комуникација со народниот правобранител. Исто така ќе бидат организирани и трибини, а во рамките на информативната кампања подготвен е и документарен филм, ТВ спотови, брошури и летоци.



# Интервју:

ДИМИТАР ЧУЛЕВ

Зошто "Трендоленд"? Дали колумната треба да предизвикува повик за забава во стилот на познатиот парк со слично име?

- На времето знаев да кажам: Трендоленд е мала, но горда земја. Нејзините граници се простираат на север до горе, на југ до долу, за запад и исток веќе ви е јасно. Всушност нејзината суверена територија завршува со оној бришан простор кој обично се користи набрзина да се запише телефонски број од автосервис кој штотуку се рекламира на ТВ или да им се остави порака на домашните да ве будат утре во осум и петнаесет. Во рамките на овие историски граници се наоѓа територија во која се живее како сто години да ќе има мир, ама се подготвува како уште утре да ќе биде искористена за палење оган во скривница. Процедурата за влез и излез во земјата е поедноставена до крајни граници - за првото се потребни два услова: човек да изрази желба и притоа да биде писмен, а за второто секој може да си најде свои причини во кои никој нема да му се меша. Оваа слободна територија е решена жестоко да се брани од сите душмани без разлика на нивната верска, национална и сексуална припадност. Да се брани со сите расположиви средства, до последниот ред. Нејзината воена доктрина, формулирана со работен наслов жЗа говнари - говнарска цевкаж можеби ќе ги загребе нежните уши кои се навикнати на евроатлантска интеграција и интегрирање во колективните системи на безбедност, ама верувајте ми, доктрината е прилично ефикасна.

Се разбира, тоа што Трендоленд е слободна, не значи дека е и демократска земја. Во неа владее еден прилично авторитарски режим кој може да се покаже претесен за оној менталитет кој под демократија подразбира право да се брца во туѓа чинија. Затоа, во оваа земја народот не се прашува за ништо. Нема референдуми, нема избори. Чиста работа. Оти, токму оние што постојано го прашуваа народот, а богоми и одговорите кои народот ги даваше го изродија Трендоленд како посебна територија во која не се фермаат туѓите закони. А ако ве интересираат ономатичките аспекти на Трендоленд, тогаш дозволете си ја можноста дека не се работи за дериват од Дизниленд туку од - да речеме - Мериленд, американската сојузна држава која ја изнедри Тифани Тејлор, едно од најбоговските парчиња кои некогаш излегле на средните страници на Плејбој. Кој не ми верува, нека го провери октомврскиот издание на магазинот од 1998 година.

Колумна, е суверено парче новински простор што во точно определени временски интервали се јавува на исто место. Оттаму и ограничено. По твоите "живи" ТВ искуства откаде храброста да се сведеш на пишан збор...

- На оваа тема едно дете одговорило: жХраброст е кога некој сака да те тепа, а ти му викаш почни ако смееш. А едно друго дете тврди дека: ж Тоа е кога ти ги мијат ушите а ти само кутишж. Еве и трета дефиниција: жХраброст е кога некој ќе викне жБА!ж а овој нема да се уплаши туку само онакј ќе го погледнеж. А ако пак ве интересира како се станува храбар, одговори е: жКога некој ти вика знаеш ли кој сум ја а ти не знаешж. Како што гледате, мојот медиумски трансфер нема врска со ниедна од горенаведените, феноменално прецизни формулации. Се работеше за сосема прозаичен сплет на околности кои ми е блесаво пак да ги евоцирам. Нејсе. Промената ми се бендиса првенствено затоа што се раатисав од заморната телевизиска технологија која

Сашо Мацановски-Трендо автор на сериалот „Трендоленд“

## Трендоленд е посебна територија во која не се фермаат туѓите закони

“

Не знам што да мислам за некоја работа се додека не видам што сум напишал за неа

”

подразбира дремење во монтажа, чекање сниматели, координирање и слично. Првенствено мислам за Балкан/Валкан Експрес кој ми беше многу драг проект. Да не зборувам за оној друг ангажман, оној на вестите, бидејќи тоа е посебно трауматично искуство на кое залудно изгубив добра метража нерви. Во овие неколку години барем си заштедив неброени часови кои инаку би ги поарчил на неизбежните ритуали на телевизиското производство.

Од друга страна пишувањето е сосема поинаков, многу полежерен технолошки процес. Во игра сме само јас, тастатурата и кафето. Дури пред некое време, кога на Оливера и ветив дека ќе направам мало ТВ парче за нејзината прва емисија, сфатив колку во меѓувреме визуелно сум зарѓал, колку сум станал круто текстурен. Едноставно, сум заборавил да мислам во слики. Не ми падна на памет ниту едно пристојно визуелно решение за мојот дел. И затоа, на крај морав да се натртам пред камера, што ми е особено непријатно, особено кога го гледам тоа. Баш штета, видео изразот и играњето со него некогаш ми претставуваше удобна наметка за она што имав да го кажам.

Постои лепеца "размислувања" за твојот стил на пишување. . . Како се доживуваш самиот: Како критичар, критичер, криптограф, "криогеник" - "ладен" посматрач на тки објективната стварност околу себе?

- Морам да признам дека сосема малку време трошам на доживување на самиот себе. Што би се рекло, ретко сам се доживувам, освен ако ми е ептен зорт. На објективната стварност околу себе

гледам со вообичаена загреаност од 36, 8 степени целзисови. Не можам да ви понудам некаков мистериозен виолински клуч кој би го открил жправилнотож читање на моите текстови. Додуша, не можам да ја отфрлам можноста дека сум криогеник, од едноставна причина што не знам што значи тој збор! Иако на личен, интимен план, ритуалот на пишување за мене навистина претставува сакраментален чин, темата за жопштествена-та улогаж на моите колумни ми е бескрајно здодевна. Веројатно еден од првите симптоми на нервен слом е кога ќе почнете да мислите дека она со што се занимавате е нешто ужасно важно. Кога пишувам, чувствувам одговорност единствено кон себе, затоа што, хихихи, Трендо е сè што имам! Не се оптоварувам со тоа во чии сè глави можат да завршат мо-



ите зборови. Што би се рекло, работа ко работи. Така за себе и за својот работен ангажман говореше и мојот учител по филозофија Мохамед Али кој умееше да каже: жГревата расте, птиците летаат, јас тепаам луѓеж. За владата во еден од твоите "лендови" ќе напишеш дека "се понаша како женска со бубулица на лице која се обидува да ја скрие со тоа што ќе облече миник". Откачена теза, би рекол, со издржан бекграунд...

- Целосно се согласувам со себе. Види ме ти мене враголан, како згодно сум го склопил тоа! Со малку добра воља, уште малку па ќе си заличам на Вилијам Фокнер кој велеше: жНе знам што да мислам за некоја работа сè додека не видам што сум напишал за неаж.

Задоволен ли си од плуралистичката можност што ти се дава да ја елиминираш политичката опција која е на власт на секои четири години или "четирилетките" кои сега ги практикуваат добитничките партии те потсетуваат на делегатскиот "циркус" (круг) од едно минато време?

- Хмм, откачена теза, со издржан бекграунд. Сепак, моите намери не се такви: да ја рушам владата за да дојде некоја друга влада која после би ја рушел за сметка на некоја идна влада итн. Самата помисла на таквиот ад инфинитум ме тера на ад вомитум. Тоа би било прилично

која држам, сакам да верувам дека се состои од малку поинаку баждарени луѓе.

За економскиот тренд. Човек со надимак Трендо секако би требало да биде повикан да даде свое мислење на оваа тема. . .

- Веројатно по истата оваа логика своевременно помислија дека токму Ламбе е повикан да стане прв бушон на Електростопанство. Што знам, мислам дека ни Свети Петар ни Свети Гошев не би можеле точно да ни разјаснат како тоа успеавме вака систематски да пропаднеме и да издишеме. Бидејќи навистина немам сила да се зафатам со синтетизирање на нашиот неуспех, тогаш да разгледаме еден пример кој прв ми паѓа на памет. Една добра фирма своевременно се проценува на, да речеме 15 милиони и се приватизира по важечкиот модел на менаџерски откуп. По неколку години, истата фирма помпезно отвора нов погон вреден, да речеме 50 милиони. И сега, кажете ми како е можно еден дел од фирмата, односно новиот погон да биде повеќе од двојно потежок од целината? Можеби грешам, но се некоа ми се чини дека на почетокот на патот кој води кон нашиот економски успех веројатно уште долго време ќе стои табла со натпис: жИндџр констракшнж.

Луѓето претпочитаат да "обесуваат" во стилот: Лесно е да се пише - тешко е да се учествува! Се смета ли себеси за посматрач, за набљудувач, воајер, сеирција на настаните кои ги обработуваш...

- Таквите заслужуваат стандарден малски одговор: лесно е да се обесува, оди напиши го тоа. Сепак, се работи за нешто посериозно. Ваквиот став на чаршијата која во последно време се нарекува јавност открива една интересна исчашеност на тукашниот вредносен систем која мислам дека влече опаски од времето на социјализмот. Имено, во тогашната идеолошка матрица, жмислењетож прилично лошо се котираше. Неговото потценување теоретски беше поткрепувано со оној познат марков риплај на Фоербах, номеро 11, според кој проблемот бил што филозофите само различно го толкувале светот а финтата било тој да се измени. Оттука, на мислењето не му беше признавана никаква автономна вредност. Тоа не вредеше ни пет пари доколку не беше поврзано со некаква акција, доколку не резултираше со директна интервенција во стварноста, односно ако не беше ставено во служба на жреволуционерната преобразба на општествените односиж. Во спротивно, на него се гледаше како на остаток од некакви декадентни буржоаски навики кои треба безмилосно да се понишат. За мене е фасцинантна жилавоста која ја покажуваат таквите логови на социјалистичкиот софтвер. Веројатно уште долго ќе живееме во средина во која ќе се ценат само оние кои се спремни безидејно да го менуваат нашиот свет а сите други пејоративно ќе се оценуваат како воајери и сеирци на кои, ете, жим фалело акцијаж. Од друга страна, како што забележува еден од моите омилені колумнисти, Теофил Панчиќ, колумната има смисла единствено како жвежба по мислењеж која провоцира, тера на определување и со самото тоа поттикнува дебата која претставува одличен лек за општествената циркулација. И затоа е нормално во еден таков вредносен пејсаж колумнистите да се најдат на удар на жакцијашите. Но тие, колумнистите, и онака се најмал проблем. Изведена доследно, таквата теза комплетно ги ги деградирала сите активности кои не резултираат со безмилосно месење на стварноста. Затоа апелирам: доста ми го менувае светот, дајте некој нека ми го протокува!

Веруваши ли во "моќта на народот" која може да припомогне нешто да се решава и во името на индивидуата, а не во име на европските предизвици, НАТО-интеграциите, Охридските рамки или мултиетничките модели за инхалација...

-Ете, за ваш атер би ви рекол дека верувам, само што не сум сигурен дека некој би ми поверувал. Како, зошто, ќе се разбереме некој друг пат.

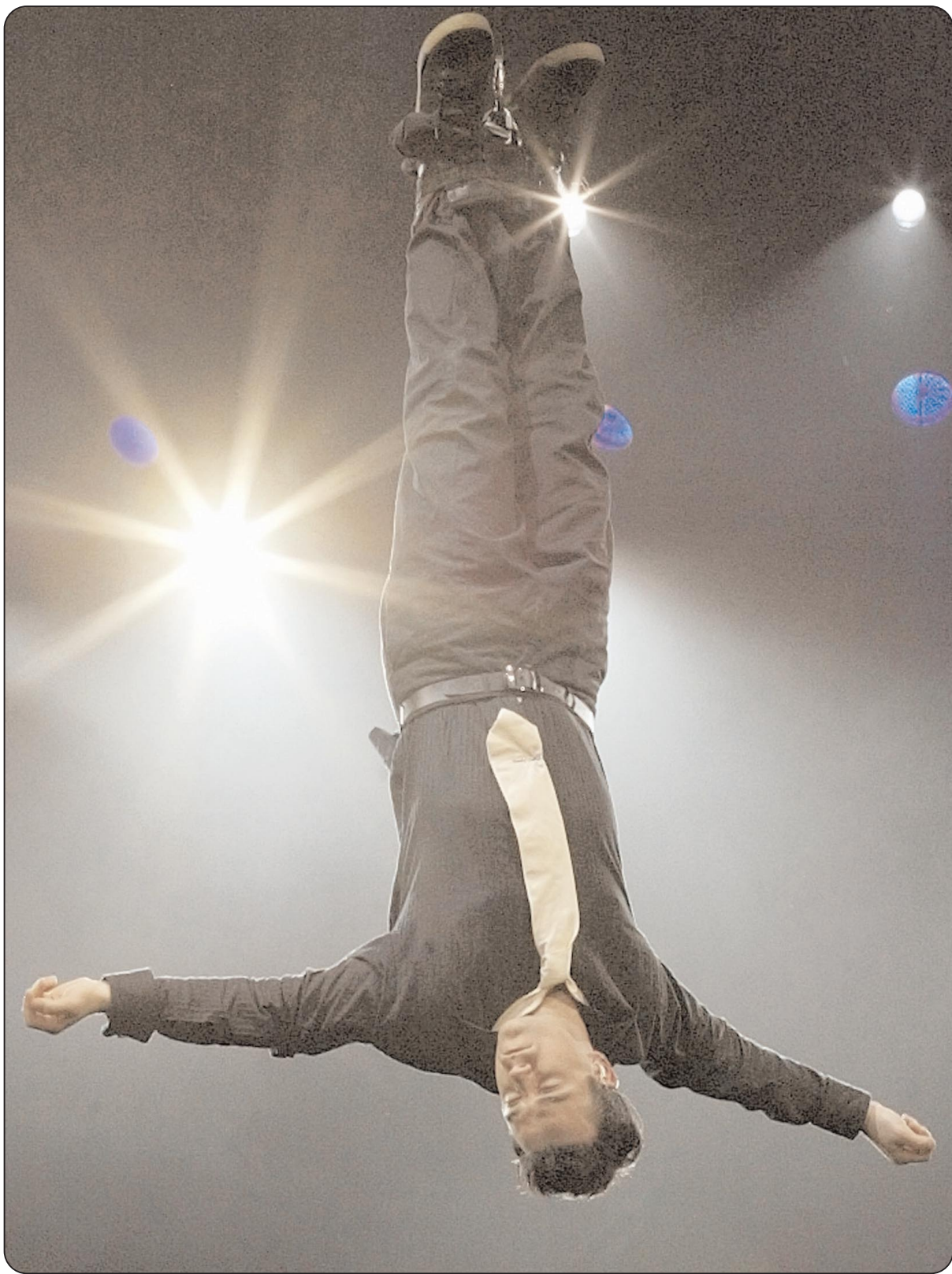
“

Ако сум Трендо не сум повикан да зборувам за економскиот тренд како што ни Ламбе веројатно не беше повикан да стане прв бушон на Електростопанство

”

но фрустрирачко. Доколку човек си постави цел да го крои сопственото чергиче според политичкиот простор во земјава, веројатно бргу би излудел во клаустрофобичниот триаголник жвмро, есдеес и треќата опцијаж. Не фала. За мојата публика, барем онаа до





**ДР. БИЛЈАНА ВАНКОВСКА**

Ретко кој би ја оспорил премисата дека демократската држава, по правило, го поддржува цивилното општество, а цивилното општество единствено може да цвета во услови на вистинска демократија. По цели тринаесет години, во Македонија оваа теза останува само празна флоскула: демократијата не само што денес изгледа подалеку од пред само неколку години, туку и владата почнува да се однесува како не-владина влада. Така, во денешен контекст ни преостанува за улогата на цивилното општество да размислуваме како за агент (актер) во услови на сеуште неизградена демократија и незавршен конфликт.

Кај цивилниот сектор во Македонија, или поконкретно невладините организации доминира настојување да се одржи аполитичкиот став кон општествените проблеми. Имено, поголемиот број НВО се занимаваат со "општото добро", со (навидум) политички неутрални вредности. Политичката конфронтација (или поточно експлицитен критички однос) со оние на власта се избегнува по секоја цена заради наводната аполитична мисија која треба да ја играат. Наводното "недоразбирање" потекнува од несафаќањето дека цивилното општество треба и мора да има политички активна рола, што никако не значи и дека е дел од партиски-профилираниот дел од општеството. Во суштината на демократскиот концепт на цивилното општество е, всушност, принципот на константно "мешање" на граѓаните во работите на авторитетите и политичките институции.

Објаснувањето за ваквата префе-

рирана аполитичка мисија може да се идентификува во ниската политичка култура, но и југословенската традиција граѓаните да имаат простор за сопствените интереси се до границата која значи политичко влијание. Пост-југословенската политичка

трансформација беше обележана со етнизација на политика и толкување на "националниот интерес", на начин кој е далеку од досегот и разбирањето на обичниот граѓанин. Така, НВО се посветија на промовирање на основните (и често апстрактни) вред-

## АПОЛИТИЧНО ИЛИ АНТИ-ПОЛИТИЧНО ЦИВИЛНО ОПШТЕСТВО

Во суштината на демократскиот концепт на цивилното општество е, всушност, принципот на константно "мешање" на граѓаните во работите на авторитетите и политичките институции

И политичките и невладините актери си ја играат играта на демократијата која се сведува на формалната страна, занемарувајќи ја нужноста од градење на демократска политика

ности, како човекови слободи, толеранција, ненасилство, солидарност, и сл., но сосема ретко експлицитно опонирајќи на етно-националистичкиот политички дискурс. (Всушност, се случи токму цивилното општество да почне да ја одразува етничката двоеност во општеството.)

Така, наводно аполитичките НВО да се претвораат во егзотични островчиња, кои независно од реалните политички текови, се под силно влијание на странските донатори. Прифаќајќи ги "правилата на игра" дека сите активности се одвиваат во демократски контекст, и игнорирајќи го фактот за поразителната слика за постоење на демократија и на од конфликти тешко растроено општество, цивилниот сектор се развондува и доброволно се откажува од својот потенцијал да го менува општеството. Така, и политичките и невладините актери си ја играат играта на демократијата која се сведува на формалната страна, на демократските институции, занемарувајќи ја нужноста од градење на демократска политика, и пред се партиципација на сите оние слоеви кои од социјални, полови, или етнички причини се политички маргиналици.

Македонија, како и сите пост-југословенски држави, а за разлика од државите во Централна Европа, никогаш не успеа да експериментира со парадигмата на цивилното општество како анти-политика, т.е. како облик на отпор и одговор (алтернатива) на

не-демократската политика. Секако, повремено има случаи на "миграција" или "мобилност" помеѓу политичката и елитата на цивилното општество, што создава впечаток на жполитизација на "аполитичниот" сектор, но тоа не ја менува сликата за импотентноста на цивилното општество да внесе нов дух на активни граѓани. Политичката сфера, пак, со години останува заложник на две големи партии (во секој од двата етнички блока). И политичката власт и цивилното општество, иако на различен начин, подлегнуваат на синдромот на зависност од меѓународната поддршка. Граѓаните немаат вистинска алтернатива, како никој да не очекува од нив да сторат нешто туку да им даваат легитимитет на сите оние кои наводно работат во нивно име или за нивно добро, конечно немајќи ефикасен механизам за реализација на одговорноста и на оние во политичката и во цивилната сфера. Заради сериозноста на моментот, Македонија не може да си го дозволи луксузот на градење на граѓанска партиципација на (само) на база на парадигмите кои се жити, но инспирирани од други (демократски) општества. Таа мора да создаде "трет пат", но не на начин како што тоа го сфаќаат политичарите - овој среден пат би требал да значи автентична демократска партиципација на сите оние кои остануваат не разбрани, не слушнати и маргинализирани подеднакво од актерите во политичката, но и цивилната сфера.

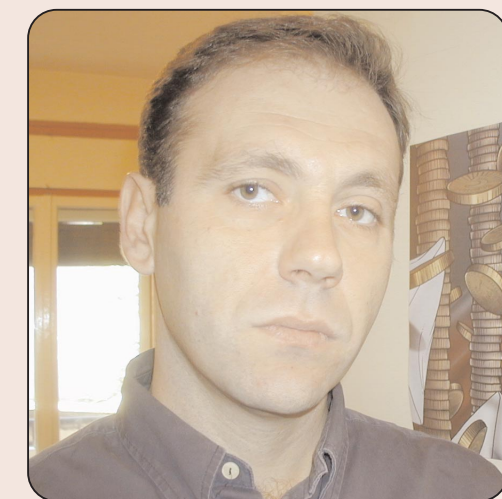
**Зоран Јачев, Транспарентност - Македонија**

### Рамнотежа на моќта

Веќе една деценија во земјата постојат и функционираат неколку илјади граѓански организации, проследени со постојана дилема во јавноста - каква корист има општеството од нив? Теоретскиот одговор би бил дека тие треба да бидат т.н. трет сектор, кој би требало да биде баланс за првите два - економскиот и политичкиот. Економијата и политиката имаат своја логика на функционирање и, што е многу важно - сопствени интереси, кои не мора секогаш да се идентични со интересот на граѓаните, односно јавниот интерес.

Улогата на граѓанскиот сектор мора да биде насочена кон создавање на услови за заштита на јавниот интерес од неконтролираната (зло)употреба на моќта на економијата и политиката, за што, во македонскиот случај нема потреба од посебно елаборирање. Но, останува прашањето дали и колку граѓанските организации се на висина на таа задача и дали граѓаните имаат доволна претстава за потенцијалот на граѓанското здружување и делување.

И покрај деценијата искуство зад нас, третитот сектор дури сега навлегува на почетокот на својата зрелост и ефикасното влијание врз јавното мислење и водењето на општествените и државните работи. До пред една година преовладуваше мислењето дека креирањето на слушачката во општеството е работа на политичките партии и дека граѓанските организации не треба да се мешаат во тоа. Се разбира



дека тоа не е точно, заради тоа што политиката, по дефиниција е наука и вештина за управување со државата и за најдобрите средства и начини за остварувањето на тие цели. Тоа никако не значи дека политичките партии имаат

ексклузивно право на тоа, од едноставна причина што тие ја водат државата во име на граѓаните. Нема ништо логично од тоа дека и граѓаните, преку нивните здруженија имаат не само право, туку и обврска да го искажат своето мислење за одредени настани и појави во општеството. Граѓаните се заинтересирани за јасна мисла и став кој би резултирал со подобрување на опкружувањето во кое живеат, без оглед на тоа од каде предлозите потекнуваат. Присвојувањето на правото за одлучување по таквите прашања и обидите за истуркување на граѓанскиот сектор од таму, можат да бидат само знак за желба за неодговорно и нетранспарентно владеење.

За да не се случи тоа, третитот сектор мора да биде нераскинлив дел од балансот на силите во општеството и промотор на јавниот интерес. Тоа ќе го постигне со натамошна изградба на својот капацитет, релевантност и одговорност како и со поголемо присуство во јавноста. Само така граѓаните и останатите два сектори - економијата и политиката, ќе можат да го прифатат како партнер во креирањето на иднината на земјата и општеството.

Задачата не е лесна, отпорот е забележлив, но ако граѓанските организации искрено, чесно и стручно работат во корист на јавниот интерес, позицијата на рамнотежувач на настаните во општеството и не е толку далеку, како што моментно изгледа.



Дритеро Касапи, Детски театарски центар

## Лобирање, едукација и координација

Граѓанските иницијативи се водат од ГРАЃАНИТЕ, кои според сите демократски принципи ја имаат политичката моќ во една земја. Таа моќ потоа се делегира до политички субјекти (партии, асоцијации и независни кандидати) кои потоа ја водат земјата според правилата поставени при делегирање на оваа моќ (изборите).

Тие групи на граѓани кои мислат дека во актуелната политичката агенда во државата фалат некои аспекти или идеи, а кои не се ни на листа на дискусија, организираат граѓански асоцијации за да ги актуелизираат овие прашања. Во Македонија постојат еден куп такви прашања.

Актуелизацијата се прави преку лоби групи, организирање на проекти кои би служеле како урнек за тоа како некои работи би требало да се прават, преку кампањи итн.

Во македонски контекст овие процеси беа тешки сè до задолжението кое оваа влада го презема врз себе за соработка со невладиниот сектор. Со ова се отвараат канали на дејствување кои не смеат да се пропуштат. Невладиниот сектор мора да се консолидира и координира во неговото дејствување за да се постигнат максимални ефекти.

Координирањето мора да се постигне преку заеднички проекти, кампањи и лоби групи од различни организации кои делат ист интерес.

Во многу прашања организациите од граѓанска иницијатива се многу поупатени и информирани од политичкиот естаблишмент и за тоа е потребна и алтернативна едукација на естаблишментот паралелно со лобирањето.

Во Македонија влијанието е можно не само преку координирано дејствување и здраво смислени стратегии.

Владимир Милчин, Институт отворено општество

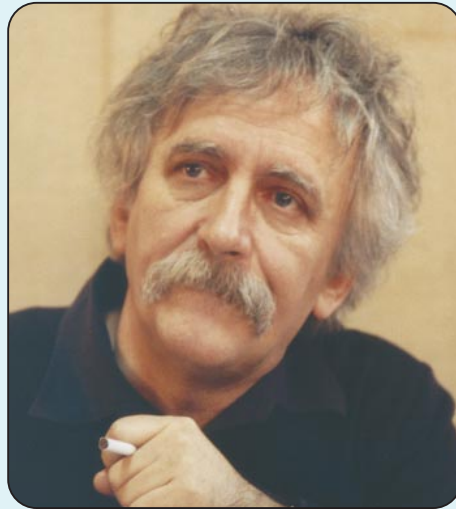
## Погубна амбивалентност

Обединување на сите патриоти против

стоглавата хидра на невладините организации - вака би можела да гласи каузата на хипотетичната балканска интернационала која би ги прибрала сите "дежурни патриоти", националисти, ксенофоби, неофашисти и другите вжештени глави кои им се закануваат на невладините организации со општонародни крстоносни војни против "петтата колона на меѓународниот заговор против татковините ни". Во Македонија, на пример, повеќе од една година, демонзирањето на невладиниот сектор кај нас стивнува само привремено, колку за да се преформулираат обвинувањата. Петтоколоништвото беше заменето со перењето пари, а деновите се појави ново. На веб-сајтот на Светскиот македонски конгрес (НВО, ако не се лажам!) се појави обвинување дека невладините организации ја подривале македонската пазарна економија.

Новата власт пред и веднаш по изборите се изјасни за партнерство со невладиниот сектор. Но, не помина многу време и некои од највисоките функционери се оградија од таквата заложба, оспорувајќи им на невладините организации каков и да е легитимитет, зашто тие не излегле на избори! Новата власт постави уште една ограда преку ригидните изјави дека партиите имаат кадри за сите функции во јавната администрација и дека не им требаат никакви експерти и активисти кои немаат партиски книшки. Најпосле, новата власт се огради од невладиниот сектор и кога од највисоко ниво беа отфрлени нивните забелешки дека новата власт треба да изгради стратегии за решавање на најголемите проблеми со кои се соочува државата.

Владините изјави за партнерството предизвикаа различни реакции во невладиниот сектор. Од ентузијазам, до сомничавост дека власта всушност сака да го стави секторот под контрола. Некои сметаа дека невладините организации по дефиниција не смеат да соработува-



ат со владата. Има и такви кои сметаа дека невладините организации не смеат да се занимаваат со политички прашања, редуцирајќи ја на тој начин улогата на НВО на хуманитарна помош.

Недовербата е огромна. Невладините не веруваат дека власта нема намера да ги злоупотреби. Власта се плаши дека невладините посакуваат да ѝ одземат дел од моќта или дури и да ја урнат. А опозицијата ги обвинува невладините дека шуруваат со власта.

Медиумите ги третираат невладините организации главно како богати клиенти. И власта, кога се работи за оданочувањето, не прави разлика меѓу непрофитниот и профитниот сектор.

Дополнителен проблем претставуваат неизградените државни институции. Нема институционална меморија. Во нашите министерства одговорностите се концентрирани во личност

на министерот. Делегирањето на правата и

должностите не е дел од нашата институционална култура. Градењето политики и донесувањето одлуки не се базираат на истражувања и статистики. Тимската работа и потребата од координација не се норми. Кога се определуваат целите, нашите властодршци забораваат или не сакаат да ги земат предвид и ограничувањата и пречките. Списокот на проблемите не се исцрпува со нивната одбивност кон партиципативност како еден од најважните услови за успехот на една политика.

Она што сега се случува не е партнерство, туку инцидентна и изнудена соработка. За прашања кои власта ги смета за неважни или за непријатни прашања на кои не може лесно да се профитира. Понекогаш се работи за попуштање пред цврсто изразената волја на странски донатор кој смета дека невладиниот сектор поефикасно и потранспарентно ќе го реализира грантот.

Инфериорни кон странските, нашите политичари се главно арогантни кон домашните невладини организации. Рецептите од скапо платените странски експерти се прифаќаат без прашање, препораките од актерите на македонското граѓанско општество се игнорираат. Не им е важно што е кажано, туку од кого е кажано. А тоа укажува на провинцијална инфериорност која, парадоксално, претендира на неприкосновеност и апсолутност.

Нашите политичари научија барем јавно да не им се киселат лицата кога ќе се спомне граѓанскиот сектор. Невладините организации се "европеизираа" акумулирајќи знаења и вештини. А сепак се чувствуваат фрустрирани, зашто владачката бюрократија не покажува спремност за нешто повеќе од протоколари насмевки. Сè уште сме далеку од општество во кое се остварува синергија на трите сектори: владиниот, граѓанскиот и деловниот.

МАРИЈА КУКА

Билјана Зашова од Советот на Европа за улога на невладините организации на запад и на Балканот

## Верувам во моќта на невладиниот сектор

Невладините организации на наши македонски простори се релативно нова појава ( ова секако мора да се сфати условно затоа што кај нас и по десет години постоење нештата се релативно нови), но феноменот на никнување на невладини организации на многумина се уште не им е јасен. За некои постоењето на пет илјади регистрирани невладини организации е знак дека тие не се ништо друго туку добро скриени пералници на валкани пари или пак, генератор на идеи со кои некои странски сили сакаат да го затрујат нашиот толку чист балкански простор.

А, кој е ставот на највисоките европски институции кога се во прашање невладините организации?

„Мислењето на меѓународно признаени невладини организации, нивните стручни анализи и укажувања за одредени проблеми влијаат и тоа како во донесувањето на одлуките во парламентот на Советот на Европа“, вели Билјана Зашова која во Советот на Европа во Стразбур, Франција, работи во Дирекцијата за политички прашања, оддел во којшто покрај консултативната работа на политичките советници при Генералниот секретар и трите директори има и оперативен сектор кој се занимава со работа со невладини организации.

Зашова објаснува дека со оглед на тоа што при формирањето на Советот на Европа во 1949 година главните цели биле (и останале) промовирање на човековите права, демократизација на општеството и функционирањето на правната држава, истите принципи се приоритетни и кога се работи за соработката со невладиниот сектор.

„Советот на Европа ѝ придава важност најнапред на демократизацијата на општеството, а кога се работи за овој процес посебен акцент е ставен на подучувањето на младите во развивањето на демократските процеси“, објаснува Билјана Зашова. „Со оглед на тоа дека во многу бивши социјалистички земји во процес е



децентрализација на власта Советот на Европа помага и во реализација на проекти кои се поврзани со односот: невладини организации - локална власт. Секако, Советот на Европа како донатор се појавува и во реализација на многу проекти кои се насочени кон подобрувањето на меѓуетничката толеранција. Не се заобиколены ниту невладините организации кои се борат за правата на децата.“

Колкава е реалната моќ на невладините организации? Билјана Зашова е децидна. Таа верува во моќта на НВО секторот. Зашова досега најмногу контактирала со невладините организации од регионот на Јужен Кавказ, Белорусија, Босна и Херцеговина, Албанија. „Имавме многу

пречки при реализација на проекти во Белорусија каде што процесот на демократија можеби малку побавно тече во однос на другите земји во транзиција. Во регионот на Јужен Кавказ исто така има многу проблеми, но морам да кажам дека ние и со опструкцији умееме да се избориме и да ги истераме проектите до крај. Меѓутоа, можеби најмногу ми остави впечаток соработката со невладиниот сектор во Босна и Херцеговина. Во таа бивша република на некогашна СФРЈ имав можност да се запознам со активисти на невладини организации кои работат на враќањето на меѓуетничката доверба меѓу Србите, Муслиманите и Хрватите во оваа земја. Секако дека процесот, после толку страшна војна, оди доста теш-



Билјана Зашова:

Ако Запад сака да протури некоја своја идеја тогаш воопшто не и се потребни НВО активисти, идеите најдобро се имплементираат во некое општество преку институциите на системот

Албанија, а верувам дека меѓу нив е и идниот премиер на оваа земја.“

Македонија и процесот на демократизација? „Процесот на демократизација е процес кој се учи долго. Демократијата се учи цел живот. Не треба да забораваме дека во Франција тој процес трае веќе два века. Секако со ова не велама дека западните земји нам треба да ни држат лекции, но има работи кои ние можеме да ги научиме од нив. Не треба се што доаѓа од западната демократија а приори да се прифаќа, но не треба ниту да се отфрлаат одлични идеи затоа што мислиме дека некој сака нешто да ни подметне. Впрочем, за подметнување на некакви идеи најмалку би требало да се обвинува невладиниот сектор. Да бидеме реални. Ако Запад сака да протури некоја своја идеја тогаш воопшто не и се потребни НВО активисти, идеите најдобро се имплементираат во некое општество преку институциите на системот.“

Каква е конкретната соработка со невладините организации во Македонија? Зашова нагласува дека таа не е претставник на Македонија во Советот на Европа, туку повеќе претставник на Советот на Европа во Македонија. Еден од проектите што е предвиден со македонскиот невладин сектор е и формирање на политичка школа која би требало да започне до крајот на годината, а за проектот се задолжени три невладини организации Форум, Национален дијалог центар и Европско движење во Македонија. Формирање на оваа политичка школа ќе им помогне на младите политичари да ги усвојат своите лидерски вештини и да се запознаат подобра со демократските процеси.

„Верувам дека невладиниот сектор во Македонија ќе биде уште помоќен. Тоа не го кажувам во смисла дека оние од власта би требало да се плашат од НВО активисти, туку напротив, еден коректен партнерски однос на задоволство на двете страни“, додаде Зашова.



Разговор со Јан Хаверкамп, директор за кампањи на Гринпис во Чешка

# Некои сакаат луѓето да ги направат глупави

АЛЕКСАНДРА ТАНУРОВА

„Активист сум од својата 16 година, и она што ме провоцира и ме мотивира да продолжам со ова што го работам, е тоа што некои сакаат луѓето да ги направат глупави, а јас не сакам да дозволам мнозинството да страда поради некои поединци. Најголем проблем е тоа што луѓето не сакаат да преземат одговорност за негативните последици што ги предизвикуваат. Мене тоа ме лутти, и сметам дека е потребно да направам нешто за луѓето и средината во која живеам. Исто така, ме мотивираат луѓето со кои работам. Во светот во кој луѓето се активни, ги пронаоѓате најдобрите луѓе кои би можеле да си ги замислите. Парите и богатството во овој свет не се важни, туку, идејата, волјата и позитивните нешта. Сето тоа ме тера да се движам напред. Ако се смееш во друштво на активисти, тоа е затоа што навистина се смееш, а не затоа што треба да се смееш.“

Вака започна нашиот разговор со Јан Хаверкамп кој што во моментот е главен координатор за кампањите на Гринпис во Чешка. Тој неодамна престојуваше во Македонија на покана на Холандската фондација Милеуеконтат, со седиште во Скопје, кои ја организираа обуката за спроведување кампањи од областа на животната средина.

Но, нели е активизмот потрливиот пат? За многумина политиката е полесното средство за да се дојде до саканата цел. Каков е Вашиот став за политиката?

– Политиката си има свое место во општеството. Ние, граѓаните, со плаќањето на даноците очекуваме политичарите да ги направат работите како што треба. Јас политичарите ги сметам за луѓе кои што треба мене да ми служат. Јас ги плаќам за да ми служат. Но, за жал, политиката со која ние живеаме сè уште не е дорасната на својата улога, и сè уште не се случува таа да ни служи нам. Во доктрината на ленинстичката теорија имаше една работа која беше погрешна. Имено, диктатурата на пролетеријатот ја немаше силната да се носи со одговорноста како водечка политичка сила. Тие се гледаа себе си како поданици на државата, ако државата нешто каже – тие тоа ќе го направат, без да прашаат за причините. И политичарите се однесуваат на тој начин. Тие сметаат дека можат да донесуваат одлуки, без да ги кажат причините, а тоа ги отвора вратите за корупција и за измама. Ако не ги кажуваш причините, можеш да донесуваш одлуки за сопствена корист, а не за корист на луѓето на кои што им служиш. Затоа, сметам дека развојот на невладините сектор е една отворена револуција во развојот на општеството во овие земји.

На кој начин во Гринпис одлучуваат кој проблем е приоритетен?

– Гринпис е голема организација, имаме 37 филијали низ целиот свет. Секоја од нив води свои кампањи. Во Чешка, канцеларијата на Гринпис ги следи случувањата, одредува приоритети и дури потоа одлучува што и на кои проблеми ќе работи. Ние работиме тимски. Седиме заедно во тематски групи и на годишно ниво разгледуваме што би можеле заедно да направиме на меѓународно ниво. Имаме луѓе кои се бават со организирање на кампањи на меѓународно ниво, а националните координатори од своја страна ќе ја помогнат таа меѓународна кампања во својата земја. Тоа значи, ќе лобираат за тоа прашање во својата земја или ќе им помогнат на организаторите во другите земји подобро да работат. Кампањите на Гринпис се специфични по начинот на кој што се организираат. Привлекуваат внимание и поради креативноста, но, и поради

За нас, активистите од Гринпис најважно е како ефективно да ја пренесеме пораката до луѓето што треба да ја слушнат, и сметам дека во тоа сме многу ефикасни

екстремноста. Понекогаш границата помеѓу насилното и ненасилното е многу тенка. Каде е лимитот за Гринпис?

– Гринпис е секогаш ненасилен. Точно е прашањето каде е таа граница? Никогаш не би направиле штета врз луѓе или животни. Тоа е беспредметно прашање. Во акциите секогаш сигурноста е на прво место, и ние се грижиме за нашите активисти, како и за луѓето со кои се конфронтираме во нашите акции. Доколку во одредена ситуација постои закана за безбедноста или за повреда на некои од волонтерите или некој што е вклучен во кампањата, тогаш таа се откажува. Сепак, за време на акциите може да се случи да настане некаква штета. Ако напишеме одредена порака на оџако од некоја фабрика тогаш штетата е очигледна: имае ставено текст на објектот. Во таа смисла големината на штетата треба да биде пропорционална со пораката што сакаме да ја пренесеме. Доколку погледнете на оџако и прочитате: „убиец на климата“, тоа, тоа е тој убиецот на климата. Ако јавната свест е зголемена за ова прашање преку оваа акција, тогаш не чувствуваме одговорност поради штетата што сме ја направиле при пишувањето на овој текст на оџако. Сметаме дека не треба да платиме за негово префарбување. Подобро е компанијата да преземе мерки за надминување на проблемите со загадувањето на животната средина. Значи, потребно е да се пронајде баланс за она што сметам дека е потребно луѓето да го слушнат и проблемот што треба да биде решен.

Дали тоа значи дека е пожелно активистите да имаат претходни физички подготовки, како што се под-



готвуваат спортистите за екстремните спортови?

– За сите наши акции активистите се добро тренирани, дури и кога имаме едноставни акции тие се обучени за ненасилна директна акција. За посложените акции секогаш вклучуваме луѓе кои што се професионалци во она што го работат. Имаме професионални нуркачи, професионални планинари, професионални возачи на брод и т.н.

Што е потребно за една кампања да привлече големо внимание а воедно да биде и успешна?

– За нас, активистите од Гринпис најважно е како ефективно да ја пренесеме пораката до луѓето што треба да ја слушнат, и сметам дека во тоа сме многу ефикасни како и во соработката со медиумите. Секогаш на медиумите им ги даваме информациите што ги имаме и на тој начин

си обезбедуваме кредибилитет. Медиумите се нервозни кога манипулираат со нив. Ако активистите ја работат својата работа како што треба, не треба да се плашат гласно да ја кажуваат вистината. Во мојот мобилен телефон немам само броеви на експерти и професионалци кои што не подржуваат, туку и телефони на директори на компании против кои нашите акции се насочени. И на медиумите им кажувам: информирајте ги нашите експерти, но јавете им се на овие директори, на тие компании за да ги добиете информациите за ова прашање. Соработката со медиумите е основна, потоа, работата со јавноста, и секако, да се има кредибилитет, да се има добро истражување за она што го зборуваат.

Како се станува активист на Гринпис?

– Зависи на кој начин влегувате

во организацијата. Јас почнав како волонтер. Започнав со ширење на информации за Гринпис меѓу учениците во училиштата, пензионерите и т.н. Потоа, изгубив контакт со Гринпис за околу 10 години. Гринпис ми пристапи, ме побара да соработувам со нив поради моето професионално искуство. Но, доколку постојат луѓе со искуство на море или со пловни објекти ништо не ги спречува да контактираат директно со организацијата во Амстердам која што се занимава со помоштво и да почнат со работа. Во Централна Европа, Гринпис започна да им пристапува на луѓето со тоа што им дава можност во т.н Гринпис универзитети, каде на студентите им се достапни сите информации за Гринпис кои ќе можат подоцна да го искористат во своите земји.

## НВО треба да имаат визија и да бидат мобилни

Во Македонија многу невладините организации се незадоволни од (не)соработката со владините институции. Како е Вашето искуство? На кое ниво треба да биде таа соработка, а сепак НВО во својата работа да останат независни?

Мора да погледнете каде оваа соработка би била најефективна. Владините службеници ја гледаат својата работа од 7 до 15 часот, и тие не мислат дека треба некому да служат. И бидејќи, овие луѓе не гледаат кој има корист или кој страда од донесеното решение, потребни се НВО да ги потурнат во донесувањето на правилните решенија. За одредени прашања владините институции се премногу мрзеливи да соработуваат, но своја вина имаат и невладините организации. Значи, ова е нешто што не треба да го забораваме: треба да имаме визија кои се функциите и улогата на Владата и врз тоа да делуваме и да ја воспоставиме таа соработка.

Ако на пример, ја разгледуваме локалната регулатива за справување со отпадот, тогаш треба да

знаеме дека локалните власти се тие што ги носат одлуките и Законите за справување со отпадот. Во соработка со институциите, НВО имаат задача да

занимаваат со застапување на одредени прашања, но и организации што помагаат во демократизацијата на општеството.





## Алармантни резултати од истражувањето на вредносните системи и животни ориентации кај младите

КАТЕРИНА БОГОВА

Во една од заклучните анализи на проектот: "Вредносните системи и животни ориентации на младите во Република Македонија" меѓу другото стои: "Наспроти покажаната приврзаност на младите кон хуманите вредности, отвореноста кон посебностите на социокултурните модели кон светот воопшто и здравите витални ориентации, во доменот на искажаната етничка дистанца се појавуваат обесхрабрувачки резултати, особено меѓу младите Македонци и Албанци, како и помеѓу Албанците и Србите Тука во најголема форма се чувствува диспропорцијата меѓу посакуваните цели и можности, и моделите што нашето општество им ги нуди на младите. Исто така, во драстична и негативна форма се покажува влијанието на политиката (инаку неомилена помеѓу младите средношколци) и воените конфликти во земјата. Тие се очигледни на планот на севкупниот општествен амбиент, а особено во доменот на етничките односи и фактички покажуваат дека конфликтот сеуште не е завршен". Проектот што го реализираше истражувачкиот тим кој го сочинуваа д-р Антоанела Петковска, раководител и д-р Весна Димитријевска и м-р Константин Миноски, во рамките на Програмата за културна деконтаминација на Фондацијата отворено општество - Македонија, содржи сознанија, кои погледнати од едномесечна временска дистанца од нивната прва презентација, според д-р Антоанела Петковска никогаш не изненадиле. "Сознанијата за желбите, потребите, ориентациите и ставовите на младите средношколци, за суровата реалност во којашто тие живеат, во суштина никогаш не го изненадија. Реакциите на јавноста се одобрувачки во однос на објективноста на резултатите од проектот и децидноста и отвореноста на начинот на кои беа презентирани. Она што сите не згрозуваше е фактот дека стварноста ни е токму таква: поразувачка и дволична за оние од кои очекуваме да ја градат иднината! Срушен е стереотипот за младите, како за бунтовници без причина. Тие јасно ни покажаа дека знаат што сакаат, дека за нив патриотизмот не е работа на лажна патетика и национал романтизам, туку одговорно соочување со барањата и потребите за еден квалитетен живот. Објективно, можностите за таков живот, нивната социо-културна стварност не им го овозможува констатира Петковска.

Имено, истражувањето тргнува од насока на испитување на каузалните врски меѓу социјалното потекло, етничката припадност, местото на живеење (село, град), видот на училиштето на средношколската младина, нивните вредносни системи и ориентации и доаѓа до резултати кои бараат комплетна будност на општеството, бидејќи возраста на средношколците предупредува. Со истражувањето биле опфатени 574 ученици од втор степен на образование во регионите каде што непосредно беа почувствувани воените дејствија (Тетово, Скопје и Куманово) а за контролна група е земено училиште од Гевгелија. Како и што се очекува, внимавано е на процентуалната застапеност, според етничката припадност, 57% биле Македонци, а намерно зголемиот процент на албански ученици, соодветно потребите на целта на истражувањето изнесуваат 37,6 проценти. Истражувачите преку анкети и интервјуа дошле до сознанија дека изостанувањето од училиштето е еден од најголемите проблеми. Наставниците се жалат дека немаат авторитет кај младите, па и кај родителите, а посочуваат дека тој им недостига и на родителите. Учениците покажале значајно негативен став кон насилството како вредносна ориентација, склоност кон своите цели да ги остваруваат со разум и знаење, не покажале голема склоност кон авторитети, а поголемиот дел се изјаснил дека нема идоли. Тие ги чувствуваат социјалните разлики како хендикеп во прифаќањето на посакуваниот стил на живот, а сметаат дека граѓанските здруженија имаат и треба да имаат поголемо влијание во формирањето на нивниот вредносен систем од политичките партии. Социјалните разлики ги сметаат за најсериозни проблеми во државата, а потоа следува нејзиното функционирање. За зачудувачко, се смета неиздвојувањето на проблемите во етничките односи, а како паразителни, ставовите на младите во врска со степењот на задоволство од местото на живеење. Како еден од најголемите недостатоци на функционирањето на системот на локалните заедници, е посочен несоодветното информирање, како алармантен, фактот дека најголем процент од средношколците, својата иднина ја поврзуваат со иследувањето, (привремено или трајно во други земји). Тие покажале дека немаат проблем со меѓусебната комуникација, со мала дигресија во однос на дистанцата кон хомосексуалците, непокажувајќи спремност за прифаќање на таков вид посебности. Верската толеранција е на средно ниво, додека етничката е поголема. "Младите се дезориентирани, истакнуваат истражувачите, тие веруваат дека во нашиот социокултурен амбиент се измешани сите вредности, а паразително делува и сиромашната структура на исполнување на слободното време и скудноста на содр-

# Младите ни се дезориентирани



жините со кои тоа е исполнето, насоченост кон тривијални забавни содржини, најмногу врзани за медиумите, без креативен, оригинален, активен однос". Младите како причина на насилничко однесување го наведуваат беззаконието а неинформираноста како причина за одредни девијантни појави (наркоманијата, пушењето алкохолизмот) но и кризата на вредностите, неспособноста на соочување со стварноста. За незанемарливи во овој контекст се сметаат и воочената улога на лошата економска состојба во општеството и желбата за брзо и лесно богатство.

"Сознанијата се тука за да се соочиме со нив, од семејството, преку училиштето до општествениот систем што го градиме. Тие можат да бидат темел за една стратегија втемелена на автентичните вредности на ова поднебје, соочена со неговите вистинските потенцијали и со сопствената идеја за вграденост во современото (без сервилност кон наметнати идеологии, однатре или однадвор). Тоа значи, дека треба да се надмине културата на сиромаштијата, културата на стравот и културата на омразата што владеат со нашите животи и ја овозможуваат манипулацијата



д-р Антоанела Петковска

Не очекувам или не се надевам наивно, дека овие сознанија ќе предизвикаат акција од страна на политичката елита

со нашите чувства и со нашите судбини! Не очекувам или не се надевам наивно, дека овие сознанија ќе предизвикаат акција од страна на политичката елита - тоа, за жал, досега не се случувало. Она што го очекувам е, дека тие ќе ја намалат во голема мера нашата подготвеност, својата судбина да ја ставаме во рачете на некомпетентните и ќе го зголемат нашето чувство на одговорност за нештата што ни се случуваат"- потенцира Петковска.

ЕРИНА со бесплатна правна помош за почиста животна средина

## Загадувачите не се веќе непобедливи моќници

КАТЕРИНА БОГОВА

„Интересот на невладините организации за актуелизирање на бесплатно правно решавање на евидентирани проблеми со загадувањето на животната средина, постепено се зголемува. Можеме да кажеме дека во однос на минатата година, годинава работите се за нијанси подобри. За жал, тоа не можеме да го констатираме и за граѓаните, чии јавувања не се бројни, со оглед на општата состојба со загадувањето во државата. Ние сеуште нудиме можност, кај нас да се побара остварување на уставното право за живеење во незагадена животна средина“.

Ова се дел од констатациите на Правниот центар за животна средина, кој постои во рамките на Новинарско правниот центар Ерина, веќе две години, и сè уште е единствен од ваков вид во земјата, но не и во Европа. Тој е вклучен во случајот Велес, соработувајќи со Општината во постапката за надомест на штета против туѓените, Република Македонија и Топилницата за олово и цинк од овој град. Постапката е сè уште во почетен стадиум, пред сè поради проблематичниот правен статус на Топилницата. "Рочиштата се одлагаат, бидејќи, фирмата Инвестас не ги прима судските покани" - посочуваат правниците.

Правниот центар и покрај скептичните реакции во дел од јавноста при неговото формирање, на граѓаните им нуди можност да ја покажат својата храброст спротивставувајќи се, на со децении воспоставеното правило, загадувачите да се третираат како непобедливи моќници. Праксата покажува, дека работите бавно се одвиваат, особено кога ќе влезат во судска процедура. Сепак, Центарот ја потенцира добрата соработка со Инспекторатот за животна средина при Министерството за животна средина и



Правниот центар и покрај скептичните реакции во дел од јавноста на граѓаните им нуди можност да ја покажат својата храброст, спротивставувајќи им се на загадувачите

просторно планирање.

Еден од примерите за добра комуникација, е примерот со ЕД. Планетум од Струмица кое со помош на Центарот успеа, по една година од првото јавување, за загадувањето кое го врши АД Неметали Огражден, со испуштениот чад од мелење на фелдспатна руда, да го актуелизира случајот. Инспекторатот за животна средина ги направи потребните мерења и е поднесена пре-

кршочна пријава пред Основниот суд во Струмица. Судската постапка е во тек.

Правниците од "Ерина", годинава работат со финансиска поддршка од страна на холандската организација Милеуоконтат и Регионалниот центар за животна средина РЕЦ од Будимпешта, а нивните активности се дел од програмата РЕ-РЕП 2.6. Тие реализираат и среќи со НВО во неколку градови низ земјата, со цел да ја поттикнат потребната отворена комуникација, во решавање на постојните проблеми. Искуството говори дека членовите на НВО говореле повеќе на состаноците, но дека им отсуствува потребната практична акција, што раководителката на Правниот центар, Фани Михајловска, адвокатка од Скопје, го смета за своевиден резултат на слабото капацитет на невладините организации и нивната недоволна организираност.

И решавањето на проблемот со загадувањето и узурпацијата на брегот на Охридското езеро кај селото Калишта е случај во кој е вклучен Правниот центар, при што од името на Зелениот центар од Струга, тој бара од Инспекторатот за животна средина извршување на потребниот надзор и преземање потребни мерки. Секое јавување на НВО е значајно во потврдата дека Центарот е неопходен, за што говори и поднесена тужба до Врховниот суд, по барање од граѓаните на село Козица, кичевско, за поништување на одлуката на Владата, со која на Аустро Мак Гранит ДОО му е дадена концесија за експлоатација на минерални сировини. Граѓаните се загрижени од можната деградација на теренот и загадување на околината, но и покрај молбата со ургенција од јули, до денес одговор Врховниот суд не се огласил со одговор.

Поединечните јавувања на граѓаните најчесто се однесуваат на проблемите со бучавата од кафулињата, уништување на јавното зеленило, исфрлањето на градежен отпад и др.



# Гитари наместо калашникови

КАТЕРИНА ШЕКЕРОВСКА

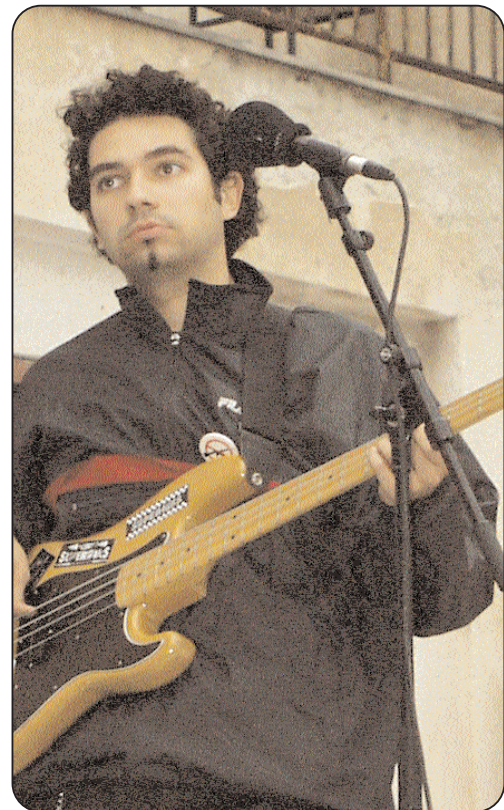
Во рамките на кампањата за подигнување на јавната свест за реализација на Националната програма за зголемување на општата сигурност преку доброволното предавање на оружјето, муницијата и експлозивните материји, од 14 до 29 октомври, во поголемите градови низ државата се одржаа серија на концерти и дебати, дел од музичкиот караван, насловен “За подобро утре”.

Огнената крштемка на караванот, организиран од продуцентската куќа “Литиум рекордс” и “Лајф” радио, предводен од бендовите “Суперхикс” и “Бла...Бла...Бла...”, финансиски поддржан од Програмата за развој на ОН и логистичка поддршка од Агенцијата за млади и спорт, се случи со концертот на градскиот плоштад во Тетово (14 октомври), а својата завршница ја имаше пред кумановската публика. Покрај концертите кои се организираа во попладневните и вечерни часови, лидерите на “Суперхикс” - Петар Младеновски и “Бла...Бла...Бла...” - Идриз Амети, заедно со претставниците од Младинскиот образовен форум, беа дел од секојдневните дебати кои се случуваа во едно од локалните средни училишта каде што се дискутираше за опасностите од носење оружје, злоделата кои ги предизвикува, се полемизираше и за ефикасноста на акцијата...

-Не сум ниту политичар, ниту закон. Јас сум музичар и единствено можам да разговарам со вас, им порача фронтменот на “Суперхикс”, Пеце Младеновски на средношколците во Штип. Млади сте, игнорирајте ги лошите фразери, а ако имате некој пријател, братучед со пиштол, нож или какво било оружје - кажете му не на оружјето!

-Многу добро си поминувавме деновите низ Македонија. Се надевам дека луѓето не сфатија и ја разбраа нашата порака - и на дебатите и на концертите, додава лидерот на “Бла...Бла...Бла...”, Идриз Амети. А сакаме да им кажеме дека тоа што се случува со оружјето е многу “даун” филм во земјава и дека е редно време да размислат дека оружјето не води никаде. Освен тоа што е наша мисија да им кажеме на луѓето дека оружјето е “срање”, во мисија сме да им кажеме и дека рокенролот е тоа што треба да го поддржат како стил на музика... Рокенролот не знае за граници, знае само за љубов, секс итн. И би им порачал на сите: правете што сакате, само немојте да повредувате!

“Средношколците моментално не се тие кои го поседуваат оружјето, но се најзагрозената категорија на луѓе, зашто според статистиките, најголемиот број на луѓе кои загинале од оружје во последнава година - се млади, а мно-



гу од повредени и загиналите се токму средношколци, вели Петрит Сарачини од “Лајф” радио, објаснувајќи ја причината зошто им се обраќаат токму на оваа група на луѓе.

“Им се обраќааме нив, зашто во нив гледаме група која во наредните години е потенцијална во допирот со оружјето. Се трудиме на младите да им ја објасниме тежината на проблемот, зашто мислиме дека се повеќе тие посегнуваат по оружјето угледавајќи се на нивните постари идоли - тие типови кои ги гледаат по дискотеки, кафеани кои слободно се шетаат со пиштоли, имаат пари за кои сите знаеме како дошле до нив, имаат убави девојки околу нив... Тоа е доволен мотив за кој било млад човек во една држава во која економијата е за никаде, домашните буџети се спотворени - спасот да го гледа токму преку најлесниот начин за заработување пари - инволвирање во криминалот, по-



сегнување по оружје, занимавање со рекети, убиства... Целта ни е младите луѓе наместо да гледаат херои во тие локални пиштолци, зошто да не гледаат херои во Идриз и Пеце, кои се вистински урбани херои. И херои на Македонија,

зашто тие ја претставуваат државата во најдобро светло каде и да одат, концертирале насекаде низ Балканот - Пеце има свирено на “Зигет” фестивалот, Идриз има издадено плоча за француска издавачка куќа... Овде не е се така црно и доколку медиумите и јавноста им дадат повеќе простор на ваквите херои кои се занимаваат со музика, уметност, позитивни работи, тогаш и младите кои се секогаш категорија што го носи конфликтот - ќе се угледаат на нив. Доколку сите се здружиме, без оглед дали се работи за Факти, Утрински, Дневник или Лоби и наметнеме еден начин на размислување кој оди во насока на позитива, а не деструкција, тогаш и тие локални фразери, пиш-

толци, мафијаши, рекетари - ќе бидат маргинализирани и нема да бидат веќе толку кул, ин, додава Сарачини.

Во обидот да се анимира локалното население и да се подигне неговата свест за безбедноста преку предавањето на оружјето, покрај дебатите и концертите учесниците во караванот делеа и пропаганден материјал - беџеви, флаери, постери...

И двата бенда одлично си ја завршија својата работа, но она што недостасуваше во одредени градови, на пример, во Штип, беше токму основното - публиката, која дојде во минимален број на заедничкиот концерт на градскиот плоштад, каде Идриз им порача на малубројните присутни - наместо војни да водат љубов и секс, а свирката на “Суперхикс” беше прекината од поројниот дожд...

Меѓу побитните работи е и фактот што музичкиот караван “За подобро утре” мина без инциденти. “Никаде немаше никаков инцидент, ние одевме на плоштади без обезбедување, не се плашиме од луѓето пред кои што свириме, тотално сме отворени и позитивни, а таква е и публиката што доаѓаше на концертите - го прифаќа она што ние им го нудиме како начин на размислување. Оружјето пука секаде, и на исток и на запад во државава и токму затоа е важно сите да се вклучат во оваа кампања”, додаде Петрит Сарачини.



Мокта е во народот  
Зеднички проект на:



Центар за развој на медиуми  
и „Утрински весник“

Финансиски поддржан од:

Институт Отворено

Општество - Македонија

Излегува секој

последен четврток во месецот



Уредуваат:

Роберто Беличанец,

Гордана Дувњак,

Билјана Бејкова

Графичко уредување

Игор Перчуклиевски

e-маил: infocentar@sonet.com.mk